

OUDEGA (Sm.), DE HERVORMDE KERK

Het dorp.

Oudega is gebouwd op een hoog gelegen zandrug in een waterrijk gebied. De bevolking bestond uit boeren en vissers. Verveningen in dit gebied vonden plaats tot circa 1800. Oudega is een van de oudste dorpen van de gemeente Smallingerland. Tot 1798 was het de zetel van de grietman. Een aantal generaties achtereen bekleedden telgen uit het geslacht Van Haersma dit ambt. Zij woonden op de state "Groot Haersma" ten zuidwesten van het dorp. De state is in 1839 afgebroken. De grote invloed die de Van Haersma's in Oudega en omgeving hebben gehad vindt men in de oude dorpskerk weerspiegeld.

Bouw kerk en toren.

Het romaanse schip van de aan de Heilige Agatha gewijde kerk dateert uit het begin van de 12de eeuw en is van tufsteen gebouwd. Oorspronkelijk heeft de kerk een halfronde koorsluiting gehad, eveneens van tufsteen. Deze is in de 14de eeuw vervangen door een gotisch, recht gesloten koor van grote moppen en tufsteen. De vrij voor de westgevel staande romaanse toren is omstreeks 1200 aan het kerkgebouw toegevoegd. Het binnenwerk van de toren bestaat uit baksteen, terwijl de buitenzijde met tufsteen is bekleed. Aanvankelijk heeft de toren ook een van tufsteen gemetselde spits gehad.

In 1888 is de pyramidevormige spits van baksteen opgetrokken. Uiteraard zijn in haar lange bestaan vele malen onderhoud- en restauratiewerkzaamheden aan de kerk uitgevoerd. Blijkens ankers in de oostgevel is dat ondermeer in 1599 het geval geweest. In het begin van onze eeuw verkeerde het gebouw in een deplorabele staat.

Een in de jaren 1921 en 1922 uitgevoerde grondige en omvangrijke restauratie heeft het huidige aanzien van zowel exterieur als interieur bepaald.

Exterieur.

Noordzijde.

Bij de restauratie in 1921 / 1922 is de oude romaanse indeling van de noordmuur hersteld. Van het schip is het onderste deel versierd met spaarvelden, steeds gedekt door twee gekoppelde rondbogen. Een later aangebrachte spitsbogige ingang is dichtgemetseld. In het bovenste deel bevinden zich vier kleine rondboogvensters met daarboven een rondboogfries. Het koor herkreeg twee kleine spitsboogvensters.

Oost- en zuidzijde.

In de oostgevel kwamen bij de restauratie van 1921 / 1922 grote rondbogige vensters in de plaats van het venster dat zich voorheen in het midden bevond. In de treffenenendezelfdededeelde geleding aan als in de noordmuur: beneden spaarvelden, gedekt door twee rondbogen en aan de bovenzijde een rondboogfries. Hier resteert nog één romaans venster. Drie grote rondbogige vensters die in het begin van de 18de eeuw zijn aangebracht werden gehandhaafd. De hier nog bestaande gotische ingang is na de restauratie van 1921 / 1922 niet meer in gebruik.

•Westzijde en toren.

In de westgevel zien we weer dezelfde muurversiering: de door twee rondbogen overspannen spaarvelden en bovenaan een rondboogfries. Hier is duidelijk waarneembaar dat de kerk eerst is gebouwd en dat de toren er later voor is geplaatst. Dat laatste moet omstreeks 1200 zijn gebeurd. De toren heeft geen versiering in het muurwerk. Bovenin, vlak onder de spits, bevinden zich aan iedere zijde twee rondbogige galmgaten. Bij de restauratie van 1921 / 1922 is in de westmuur van de toren de ingang tot de kerk gemaakt. De ruimte onder de toren werd in vroeger eeuw als gevangenis gebruikt. Te Oudega bevond zich namelijk in de 16de, 17de en 18de eeuw het zogenaamd nedergerecht. Onder de toren staat nog het blok waarin wetsovertreders werden vastgezet. In de toren zijn nog restanten te zien van stenen gewelven. De twee klokken lopen wat 'leeftijd' betreft ver uiteen: de ene is zeer oud en dateert uit de 13de eeuw, de andere is in 1949 nieuw gegoten door Van Bergen uit Midwolda.

Interieur.

Aanzien en inrichting van het interieur zijn voornamelijk een gevolg van de restauratie van 1921 / 1922. Hel eikenhouten meubilair dat qua stijl 17de eeuws aandoet, alsmede de lambrisering, is toen nieuw gemaakt. Het koor is daarbij door een hek afgesloten van het schip en als avondmaalsruimte ingericht. Het houten tongewelf werd met in die tijd in de mode zijnde versieringen beschilderd. Oude onderdelen van het meubilair zijn de preekstoel en de herenbank. De preekstoel is in de 17de eeuw vervaardigd. De kuip is versierd met toogpanelen. Op de rand van de kuip zijn twee armen met elk twee blakers bevestigd. De herenbank, die eveneens van 17de eeuwse oorsprong is, is in 1921 / 1922 gewijzigd. Op de bank bevinden zich nog de wapens van Van Haersma en Van Harckama. Opvallende onderdelen

van het interieur zijn de 11 rijk versierde rouwkassen uit de periode 1707 - 1792 voor leden van het geslacht Van Haersma en hun echtgenoten. De kerkvloer bevat nog veel grafzerken. Verdeeld over twee ruimten in de voorkerk zijn totaal zes rijk gebeeldhouwde 17de en 18de eeuwse zerken van het geslacht van Haersma opgesteld. De vijf grote vensters bevatten geschilderde glazen die alle 1717 zijn gedateerd. De maker ervan is onbekend. De schenkers waren: Gedeputeerde Staten, Staten in het Mindergetal, Rekenmeesters, Raden in het Hof van Friesland en leden van het geslacht Van Haersma. Op de glazen zijn de wapens van de leden van genoemde colleges en van de Van Haersma's afgebeeld, binnen omlijstingen in grisaille. Op het Van Haersmaglas zijn in 1735, 1758 en 1776 toevoegingen aangebracht die mogelijk van de hand van de gebroeders Jurjen en Ype Staak zijn. De drie psalmborden dateren uit de 18de eeuw.

Het **orgel** is in 1875 als één-klaviers-instrument gebouwd door Van Dam uit Leeuwarden. Bij de kerkrestauratie in 1921 / 1922 werd het door Bakker en Timmenga uit Leeuwarden uitgebreid met een tweede klavier. Daarbij werd het register Quint 2 $\frac{2}{3}$ ' van het Van Dam-hoofdklavier vervangen door een Viola di Gamba 8'. Een grondige restauratie van het instrument zal onvoorziene omstandigheden daargelaten - in september 1989 gereed zijn. Dit werk wordt uitgevoerd door orgelbouwer Haersma uit Drachten, tevens organist van de kerk. De restauratie, die erop is gericht het Van Dam-karakter van het orgel zo goed mogelijk te bewaren en te herstellen, zal leiden tot herstel van de oorspronkelijke dispositie van het hoofdklavier en uitbreiding van het tweede klavier van Bakker en Timmenga met een tweetal registers: Salicet 4' en Klarinet 8'. De dispositie van het orgel na de restauratie zal zijn:

manuaal 1: Prestant 8', Bourdon 16', Holpijp 8', Octaaf 4', Roerfluit 4', Quint 2 $\frac{2}{3}$ ', Octaaf 2' , Cornet 3 sterk, Trompet 8'(bas/disc.);

manuaal 2: Salicionaal 8', Voix Celeste 8' Lieflijk Gedekt 8', Fluit Dolce 4', Salicet 4', Woudfluituit 2', Klarinet 8';

Pedaal: (mogelijk) Bourdon 16' (transmissie).

T.E. van Popta
1989